

УДК: 32.01:323.173

ІНСТИТУЦІЙНО-ЗУМОВЛЕНІ ПРИЧИНИ ТА ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ УРЯДІВ МЕНШОСТІ У ЄВРОПЕЙСЬКИХ ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ДЕМОКРАТІЯХ

Панчак-Бялоблотька Надія

Львівський національний університет імені Івана Франка

(стаття надійшла до редколегії – 10.03.2016 р., прийнята до друку – 20.04.2016 р.)

© Панчак-Бялоблотька Н., 2016

Проаналізовано інституційно-зумовлені причини і передумови формування урядів меншості у європейських парламентських демократіях. Виявлено, що інституційна зумовленість урядів меншості у парламентських демократіях є доволі різносторонньою, але переважно окреслюється проблематикою політичної стабільності та політичної культури.

Ключові слова: уряд, уряд меншості, причини та передумови формування урядів меншості, парламентська демократія, інститути, політична стабільність, Європа.

INSTITUTION-BASED REASONS AND BACKGROUND OF MINORITY GOVERNMENTS' FORMING IN THE EUROPEAN PARLIAMENTARY DEMOCRACIES

Nadia Panchak-Byaloblotska

The article is dedicated to analysing institution-based reasons and background of minority governments' formation in the European parliamentary democracies. The researcher has found that the institutional conditionality of minority governments in parliamentary democracies is quite versatile, but is mostly defined with problems of political stability and political culture. The study showed that clarification of the political and institutional based characteristics, nature, causes and features of government formation and functioning in the European parliamentary democracies has both ideological and conceptual meaning, because it can testify on the generalized specifics of governments at all and can show the patterns of parliamentary democracies functioning in the cases of parliamentary minorities. This is particularly noteworthy in the view of the fact that minority governments are not unified and monolithic structures in the context of the European institutional practices. The fact is that they differ in their composition, dimensionality, ideologies, reasons of formation and peculiarities of responsibility. That is why different types of minority governments in the European parliamentary democracies are able to produce various political, legal and socio-economic impacts and to be determined by different formative and functional parameters. In addition, determining specifics of minority governments is essential in view of the fact that these institutional structures of cabinets account for more than thirty percent of all European (in Western, Central and Eastern European countries) governments, thus, minority government, as the European experience and comparative statistics show, is a "normal" phenomenon of political process and inter-institutional relations in parliamentary democracies. Accordingly, the elucidation of their institution-based reasons of formation is important theoretically, methodologically and empirically.

Key words: government, minority government, the causes and conditions of minority governments' formation, parliamentary democracy, institutions, political stability, Europe.

Уряди/урядові кабінети меншості, як свідчить європейський досвід і порівняльна статистика, сьогодні є "нормальним" явищем політичного процесу і владно-виконавчих відносин у парламентських демократіях, бо, за різними даними [1, с. 184; 7, с. 191; 10, с. 81; 17, с. 328; 18, с. 202], понад тридцять відсотків усіх європейських (у країнах Західної і Центрально-Східної Європи) урядів становлять саме однопартійні і коаліційні кабінети меншості (та їхні варіації). Відповідно, з'ясування

політичних і інституційно-зумовлених ознак, сутності, причин та особливостей формування і функціонування у європейських парламентських демократіях має як світоглядне, так і концептуальне значення, адже може свідчити як про узагальнену специфіку таких урядів загалом, так і про патерни функціонування парламентських демократій у ситуаціях відсутності урядів більшості. Це особливо примітно із огляду на те, що, як свідчить європейська інституційна практика, уряди

меншості не є уніфікованими і монолітними структурами. Вони різняться за своєю композицією, розмірністю, ідеологічністю та ключове – за причинами і передумовами свого формування й особливостями відповідальності тощо. Саме тому різні типи урядів меншості у європейських парламентських демократіях здатні проводити різні політичні, політико-правові та соціально-економічні наслідки, визначатись різними формотворчими, функціональними і регламентними параметрами, бути розбіжно стабільними та ефективними.

З'ясування окресленого кола наукових питань знайшло відображення у доробках таких вчених, як А. Романюк і В. Литвин [1–3], Х. Даалдер [5], В. Херман та Дж. Поуп [7], М. Лейвер [8], А. Лейпхарт [10], Г. Люебберт [13], М. Маттіла та Т. Рауніо [15], Е. Свідхарам [17], К. Стром [18; 19], М. Тейлор і В. Херман [20], К. воно Бейме [21]. У них, особливо в розвідці К. Строма “Проблема уряду меншості” [19, с. 9], доведено, що внаслідок апелювання до досвіду урядових кабінетів меншості в парламентських демократіях можна виділити три перспективи теоретико-методологічних й емпіричних причини та передумов формування перших: 1) традиційний порівняльний аналіз урядів й урядових інститутів та інституцій (інституційно-зумовлений аналіз урядів меншості); 2) дедуктивна теорія коаліцій (зокрема теорія урядів меншості, побудована на теоретико-ігрових припущеннях); 3) порівняльний аналіз партій і партійних систем (зокрема фракціоаналізаційно-поляризаційна теорія урядів меншості). Вчені вбачають, що кожна теоретико-методологічна перспектива дослідження причин та передумов урядів меншості наділена своїми плюсами (позитивами) та мінусами (негативами). Так, наукова література, спрямована на порівняльний аналіз урядових інститутів та інституцій, багата на еволюційно-історичні деталі, але її пояснювальна точність є дещо меншою, ніж точність інших теоретико-методологічних перспектив. Коаліційна теорія безумовно дає ретельніші пояснення та прогнози про особливості та причини формування урядів, зокрема урядів меншості, однак інтерес теоретиків коаліцій до урядів меншості донедавна був лише тангенціальним, а їхні припущення часто були неправдивими. Натомість, дослідники партій і партійних систем відомі великою кількістю цінних емпіричних досліджень, але і їхні пояснювальні спроби менш науково ефективні та часто слабко апробовані. Така кореляція груп підходів до з'ясування причин і передумов формування урядів меншості потребує поетапного розгляду усіх регламентованих наборів факторів, а тому і повинна бути здійснена послідовно. Відповідно, метою представленої наукової праці є розгляд й оцінювання інституційно-зумовлених причин та передумов формування урядів меншості у парламентських

демократіях як однієї зі складових і підходів розуміння сутності урядів меншості.

Апелюючи до інституційно-зумовлених причин і передумов урядів меншості, виходимо із розуміння факту, що загалом для чинних наукових перспектив аналізу причин/передумов формування урядів меншості характерно те, що вони є чи раніше були упередженими до самого феномену урядів меншості, тобто пояснювали уряди меншості як деякі дистинктивні політичні/інституційні випадки або навіть дефекти. Ситуація в політичній науці почала корегуватись тільки наприкінці 80-х – початку 90-х років ХХ ст., на що значною мірою вплинув емпіричний досвід, наслідки і цілісне з'ясування статистики формування урядових кабінетів меншості у європейських демократіях, до того ж як в Західній, так і в Центрально-Східній Європі. Відповідно, у цей час (і це було первинно щодо інших наукових перспектив) і дещо раніше почав формуватись, але згодом і посилюватись дослідницький інтерес до інституційно-зумовлених причин та передумов формування урядів меншості. Однак він аж ніяк не є унілатеральним, а натомість визначається різновекторністю, а тому потребує консолідованого та систематизованого розгляду.

Сьогодні, зокрема, крізь призму певного історичного досвіду та поступу методів політичної науки, передусім неінституціональних, відомо, що інституційна теорія урядів та урядових кабінетів здебільшого оперує ідеєю про те, що урядові кабінети меншості формуються у разі політичної кризи/політичної нестабільності [18]. Часто інституціоналісти вказують, що уряди меншості треба трактувати як “неоптимальні сценарії та рішення”, до яких прибігають тоді, коли всі інші сценарії формування інших типів урядових кабінетів стають неефективними та невдалими. Науковці також аргументують, що саме уряди меншості у причиново-наслідковому зрізі зазвичай пов'язані з соціальним та політичним “нездужанням”. Це означає, що політична криза та нестабільність – базові причини і передумови формування урядів меншості у європейських парламентських демократіях. Про це свідчить зауваження Е. Фріесенхана, в якому аргументовано, що уряди меншості, які перманентно повинні ґрунтуватись на підтримці більшості у легіслатурі, зокрема із метою вирішення на свою користь тих чи інших виконавчих і законодавчих завдань, можуть, таким чином, бути нічим більшим, аніж механізмом крайньої необхідності, а тому засвідчують стан політичної кризи тієї або іншої парламентської демократії [6, с. 312]. З такою позицією погоджується К. вон Бейме, який зауважує, що згідно із базовими ідеями, правилами та принципами парламентської демократії та парламентської системи правління кожний уряд меншості “є непотрібним симптомом кризи” [21, с. 570].

Описана кореляція політичної стабільності/ нестабільності та урядів меншості у політичній науці зазвичай вважається конвенціональною або узвичаєною теорією (концепцією/моделлю) формування урядів меншості. Але справді про теоретичність такого підходу можна говорити лиш у дуже широкому сенсі слова “теорія”. Радше, йдеться про своєрідну “мітку” або “парасольку” різних, більше чи менше строгих, пояснень урядів меншості, які об’єднані такими двома характеристиками, як незмога (нездатність) пов’язати формування урядових кабінетів меншості з раціональними діями політичних партій/інститутів у легіслатурі, а також негативна оцінка урядових кабінетів меншості. Адже така зумовленість урядів меншості політичними кризами у парламентських демократіях не повністю підкріплена надійними інституційними доказами. Річ у тім, що ні природа політичної кризи, ні її проблемність/складність не релевантні в зрізі частоти формування різних типів урядів меншості. Більше того, урядові кабінети меншості не завжди є наслідком політичної кризи, адже досить часто такі інституційні сценарії урядів у парламентських демократіях формують у разі суперечок між партнерами по коаліціях або взагалі як ініціальні варіанти урядових кабінетів в умовах політичної стабільності.

З огляду на це, К. Стром наголошує, що феномен урядів меншості (особливо однопартійних урядів меншості у Західній Європі) дуже часто доцільно розглядати як “нормальний” результат політичного змагання у парламентських демократіях, тому що він властивий багатьом країнам [18, с. 212–215]. Нормальність результату у виборі різних парламентських партій між владою та опозицією і детермінує вектор розвитку політичної та інституційної системи – у напрямі стабільності чи нестабільності. Річ у тім, що, зі слів А. Романюка [2; 3], причина, яка зумовлює партії у разі “вибору влади або опозиції” вибрати опозицію, пояснюється наявністю можливостей реалізувати партійний курс, підтриманий виборцями. Сприйняття цього аргументу, як загалом політичного процесу в європейських парламентських демократіях, визначає звернення до наявних підходів розуміння сутності політики. Так, домінуючий у СРСР підхід до політики як до відносин і діяльності, спрямованої на завоювання та утримання влади, добре відображав розуміння політики комуністичними партіями [4]. Проте застосування такого підходу не дає змоги зрозуміти мотивацію “опозиційної більшості”, яка безконфліктно дає змогу (формально-статистичній) “меншості” прийти до влади та керувати країною. Якщо ми відійдемо від цього “спрощеного” і “дещо вульгаризованого” розуміння сутності політики, базовою її парадигмою вважатимемо можливість обстоювати інтереси певних груп

(соціальних й інтересів) і реалізувати власну партійну програму, то стане зрозуміло, що цю програму можна реалізувати і з крісел опозиції, а не тільки з урядових кабінетів. Саме таке бачення політичного процесу та політики вкладається в логіку трактування урядових кабінетів меншості як необов’язково сценарію “кризи та нестабільності”.

Тому більшою мірою працює партійно-інституційно орієнтоване зауваження М. Тейлора й В. Хермана про те, що уряди меншості в європейських парламентських демократіях є “кризовими” винятково тоді, коли вони приходять до влади за умови відсутності будь-якого варіанта парламентської/законодавчої більшості [20, с. 31]. Наприклад, у багатопартійній системі з домінують партією парламентські вибори можуть стати причиною і передумовою того, що політична партія втрапить статус парламентсько домінують, тобто абсолютну більшість мандатів у парламенті або тій палаті парламенту, перед якими колективно відповідальний уряд, і можливість формувати однопартійний уряд більшості. Натомість, інші парламентські партії у такому разі опиняться в ситуації “непередбаченої комбінованої та ситуативної більшості”. Якщо вони сформують на цій основі й урядову більшість, буде створено коаліційний уряд більшості. Але якщо цього не станеться, а так відбувається значно частіше, тоді раніше (за результатами попередніх виборів) домінують партія буде спроможною залишатись при урядовій владі, однак без урядової більшості, а тільки на основі надійної (постійної) чи ненадійної (ситуативної) парламентської підтримки зі сторони іншої чи інших партій парламенту, які не матимуть статусу урядових. І саме це в теоретичному контексті може становити небезпеку урядів меншості, а теж породжувати їхню нестабільність та неефективність. Відповідно, цілком очевидно, що пояснення політичної кризи зосереджене на феномені політичної нестабільності як причини, передумови або супровідної обставини формування урядів меншості у парламентських демократіях. Згідно з такою позицією, як зауважує К. Стром [19, с. 10–11], чим менш стабільна політична система тієї чи іншої парламентської демократії, тим поширенішим статистично й емпірично має бути феномен уряду меншості. Єдине, що потребує дуже значного уточнення – це розуміння й природа політичної стабільності. Якщо застосовувати “широке” визначення політичної стабільності, то очевидно, що уряди меншості повинні би були детермінуватись умовами системної нестабільності та породжувати системну нестабільність, зокрема у вигляді різних форм громадянської непокори, заворушень і страйків. Натомість, якщо застосовувати “вужьке” визначення

політичної стабільності, очевидно, що кількість урядів меншості у парламентських демократіях має позитивно (обернено-пропорційно) корелюватись із їхньою кількістю.

Повертаючись до партійно-інституційних причин і передумов формування урядів меншості у європейських парламентських демократіях, зазначимо, що згода партій, які представлені у парламенті чи провідній палаті парламенту, на формування урядів меншості може ґрунтуватися на існуванні широких можливостей парламентських комітетів і комісій впливати на внутрішнє й міжнародне життя тієї чи іншої країни [15, с. 270–271]. Партії, які мають фракції у парламенті/провідній палаті парламенту, можуть зосередити свій вплив на діяльності парламентських комісій та комітетів. До країн, де парламентські комітети мають значний обсяг повноважень не лише за контролем діяльності уряду, але й стосовно проведення державної політики, належать Швеція, Іспанія, Італія, Португалія тощо [2]. Відповідно, у таких країнах вибір партіями влади або опозиції не детермінований винятково участю або неучастю у формуванні та функціонуванні урядового кабінету. Тому очевидно, що варіант уряду меншості не завжди у парламентських демократіях є кризовим та конфліктним, не обов'язково зумовлює політичну та інституційну нестабільність.

Ще однією з інституційно-зумовлених причин й передумов формування урядів меншості науковці дуже часто називають політичну культуру та історичні традиції (якщо останні в широкому сенсі вважати інститутами). Так, приміром, Х. Даалдер [5, с. 288] аргументує відносну кореляцію і координацію відповідальності уряду ознакам його формування і тому чи іншому типу уряду. У цьому контексті особливе значення мають історичні традиції (історична спадщина) і певні культурні патерни, на основі яких відбувається формування урядових кабінетів у парламентських демократіях. Як приклад, апелюємо до феномену так званої консоціативної плюралістичної демократії (як демократії у багатоскладових суспільствах), де досить часто, як свідчить досвід європейських парламентських демократій і емпірично аргументує А. Лейпхарт [9–12], формуються “широкі” чи “великі” коаліції. Цікаво й інше: “широкі” чи “великі” коаліції не обов'язкові на національному урядовому рівні, але у таких демократичних режимах вони тенденційні, зокрема із метою уникнення появи урядів меншості [16]. Однак, визначаючи передумови та причини формування “великих” коаліцій, той же А. Лейпхарт менш чіткий/оптимістичний у контексті з'ясування причини, передумов та особливостей формування урядів меншості в парламентських демократіях, адже

зазначає, що уряд меншості може бути сформовано за наявності дуже різних умов [10, с. 62].

Натомість, про особливості формування урядів меншості в контексті історичних традицій та усталеного типу політичної культури зазначає Г. Люебберт, який у теорії і схематично моделює зв'язок між причинами, процесом і особливостями формування урядів меншості та характеристиками макрополітичної (політичної) системи [19, с. 11–12]. Так, вчений запропонував класифікувати парламентські демократії на основі врахування таких двох індикаторів [13], як ступінь легітимності політичної влади і міра залучення опозиційних партій до реалізації консенсус-орієнтованого законодавства. На цій підставі виявлено, що парламентські демократії (незалежно від їхньої системи правління) з високою легітимністю політичної влади та здатністю швидко досягати загальної політичної згоди/консенсусу повинні трактуватись як консенсусні. Цілком контраверсійну групу становлять так звані конфліктні парламентські демократії. І нарешті, третій різновид парламентських демократій (т. зв. конкурентні демократії) становлять політичні системи, в яких легітимність політичної влади є високою, але відсутні політичні інститути та норми, які необхідні задля формування політичного консенсусу. На основі виокремлення трьох типів парламентських демократій вчений визначив системні відмінності між ними, зокрема й під час формування урядів.

Внаслідок цього було аргументовано, що уряди меншості притаманні для тих країн, які є консенсусними парламентськими демократіями. Натомість, такі уряди повинні бути невластивими для конкурентних парламентських демократій. Що ж стосується конфліктних парламентських демократій, то в них уряди меншості в зрізі кількості й емпіричних випадків апробації містяться десь посередині. Г. Люебберт пояснив такі інституційні відмінності в особливостях формувань тих чи інших типів урядів із погляду потреби та здатності політичних (особливо парламентських) партій співпрацювати між собою в урядових кабінетах і навколо них (зокрема, гарантувати їм парламентську більшість). У консенсусних демократіях уряди меншості виникають насамперед тому, що парламентські партії не зацікавлені, хоча й мають можливість, співпрацювати в межах урядових кабінетів та постійної парламентської більшості. У конфліктних демократіях уряди меншості, натомість, формуються тому, що партії у парламенті не здатні співпрацювати між собою, хоча така потреба є досить гострою. Таким чином Г. Люебберт поєднав культурно-історичні та структурно-інституційні чинники, які впливають на

формування урядових кабінетів меншості у тих чи інших типах парламентської демократії.

У цьому ж теоретико-методологічному контексті Г. Люебберт пов'язав частоту формування урядів меншості з діяльністю різних груп інтересів у парламентських демократіях, де значного поширення отримав корпоративізм. За умов, коли партії парламентів чи провідних палат парламентів мають добрі зв'язки з групами інтересів, через ці групи можна чинити тиск на уряд й отримувати бажані для себе результати, одночасно дотримуючись формально проголошених у партійних деклараціях позицій. На думку Г. Люебберта, соціал-демократичні партії подібно використовують профспілки, буржуазні партії – федерації/об'єднання підприємців власників, аграрні партії – фермерські організації тощо [13]. Наведений чинник Г. Люебберта безумовно не варто розглядати як самодостатній, а лиш у взаємодії з іншими чинниками. Тобто, різні партії, які у різних політичних культурах і системах обирають опозицію, сумарно маючи більшість у парламенті/провідній палаті парламенту, усвідомлюють, що вони можуть впливати на політичний розвиток держави через формальні законодавчі інституції та через неформальні механізми політичного тиску. Однак, як зауважує А. Романюк [2], незважаючи на високий рівень розвитку корпоративізму в Австрії і Німеччині, у цих країнах є непоширеними чи взагалі немає урядів меншості.

Підсумовуючи аналіз інституційно-зумовлених причин/передумов формування урядів меншості у європейських парламентських демократіях, вказуємо на тому, що уряди меншості не обов'язково формуються у нестабільних і кризових/конфліктних політичних системах, хоч досить часто формування урядів меншості є неоптимальним і нестабільним рішенням, до якого звертаються лише у разі, коли всі інші рішення та варіанти формування урядів у тій або іншій системі виявляються неефективними. Особливо, коли уряди меншості є закономірним варіантом виходу з стану протистояння партій у легіслатурі на ідеологічній основі [8]. А це означає, що уряди меншості треба розглядати як нормальний результат політичної конкуренції, адже вони виконують ті самі або подібні функції, що й уряди більшості [18]. Суплементарно вважають, що уряди меншості не є більш обмеженими, ніж уряди більшості, тому можуть бути менш конфліктними [14, с. 626]. Крім того, у розвідці доведено, що формування урядів меншості й неформування урядів більшості у парламентських демократіях зумовлене впливом політичних і соціополітичних традицій та різними сценаріями інституційного і політичного впорядкування ситуацій парламентської меншості [7, с. 198]. Але треба

також апелювати до думки К. Строма [19, с. 16], що окреслені патерни формування урядових кабінетів меншості у парламентських демократіях не загальнотеоретичні чи загальнотеоретичні у широкому розумінні. Річ у тому, що визначені патерни, радше, детермінують найчастіші варіації інституційно-зумовлених причин/наслідків формування урядів меншості. Окрім того, як зазначено вище, на формування урядів меншості у парламентських демократіях впливають як коаліційно-, так і партійно-орієнтовані чинники, які мають бути предметом окремого наукового дослідження. Відповідно, подальші дослідницькі пошуки у цьому напрямі повинні бути спрямовані на спробу виявлення синтетичних і систематизованих/консолідованих причинових патернів урядів меншості на підставі врахування різних теоретико-аналітичних перспектив, зокрема інституційної, коаліційної та партіологічної.

1. *Політичні інститути країн Центрально-Східної Європи: порівняльний аналіз / Анатолій Романюк, Віталій Литвин, Надія Панчак-Бялоблоцка. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2014. – 464 с. 2. Романюк А. Уряди меншості країнах Західної Європи / Анатолій Романюк // Вісник Львівського університету. – Серія: філософські науки. – 2002. – № 4. – 352 с. 3. Романюк А. Феномен урядів меншості у країнах Західної Європи / Анатолій Романюк // Українська національна ідея : реалії та перспективи розвитку. – 2006. – № 17. – С. 24–28. 4. *Философский энциклопедический словарь. – М. : Советская энциклопедия, 1983. – С. 507. 5. Daalder H. Cabinets and Party Systems in Ten Smaller European Democracies / Hans Daalder // Acta Politica. – 1971. – Vol. 6. – No. 3. – P. 282–303. 6. Friesenhahn E. Staatskirchenrechtliche Abhandlungen : Hrsg. v. Ernst Friesenhahn / Ernst Friesenhahn. – Duncker & Humblot, 1971. 7. Herman V. Minority Governments in Western Democracies / Valentine Herman, John Pope // British Journal of Political Science. – 1973. – Vol. 3. – No. 2. – P. 191–212. 8. Laver M. Making and breaking governments : Cabinets and legislatures in parliamentary democracies / Michael Laver, Kenneth Shepsle. – New York : Cambridge University Press, 1996. – 301 p. 9. Lijphart A. Consociation : The Model and Its Applications in Divided Societies / Arend Lijphart // Rea D. Political Co-operation in Divided Societies : A Series of Papers Relevant to the Conflict in Northern Ireland / Desmond Rea. – Dublin : Gill and Macmillan, 1982. – P. 166–186. 10. Lijphart A. Democracies : Patterns of Majoritarian and Consensus Government in Twenty-One Countries / Arend Lijphart. – New Haven : Yale University Press, 1984. – 229 p. 11. Lijphart A. Democracy in Plural Societies : A Comparative Exploration / Arend Lijphart. – New Haven : Yale University Press, 1977. – 248 p. 12. Lijphart A. Non-Majoritarian Democracy : A Comparison of Federal and Consociational Theories and Practices / Arend Lijphart // Publius. – 1985. – Vol. 15. – No. 2. – P. 3–15. 13. Luebbert G. Comparative Democracy : Policymaking and Governing Coalitions in Europe and Israel / Gregory Luebbert. – Columbia University**

- Press*, 1986. – 341 p. 14. Maoz Z. *Normative and structural causes of the democratic peace, 1946–1986* / Zeev Maoz, Bruce Russett // *American Political Science Review*. – 1993. – Vol. 87. – No. 3. – P. 624–638. 15. Mattila M. *Does winning pay? Electoral success and government formation in 15 West European countries* / Mikko Mattila, Tapio Raunio // *European Journal of Political Research*. – 2004. – Vol. 43. – No. 2. – P. 263–285. 16. Powell B. *Contemporary Democracies : Participation, Stability, and Violence* / Bingham G. Powell. – Cambridge, 1982. – 279 p. 17. Sridharan E. *Why are multi-party minority governments viable in India? Theory and comparison* / E. Sridharan // *Commonwealth & Comparative Politics*. – 2012. – Vol. 50. – No. 3. – P. 314–343. 18. Strøm K. *Minority Governments in Parliamentary Democracies : The Rationality of Nonwinning Cabinet Solutions* / Kaare Strøm // *Comparative Political Studies*. – 1984. – Vol. 17. – No. 2. – P. 199–226. 19. Strøm K. *The problem of minority government* / Kaare Strøm // *Strøm K. Minority Government and Majority Rule* / Kaare Strøm. – Cambridge University Press, 1990. – P. 1–22. 20. Taylor M. *Party Systems and Government Stability* / Michael Taylor, Valentine Herman // *American Political Science Review*. – 1971. – Vol. 65. – No. 1. – P. 28–37. 21. von Beyme K. *Die parlamentarischen Regierungssysteme in Europa* / Klaus von Beyme. – Munich : Piper, 1970. – 1024 p.
1. Politychni instytuty krain Tsentralno-Skhidnoi Yevropy : porivniialnyi analiz / Anatolii Romaniuk, Vitalii Lytvyn, Nadiia Panchak-Bialoblotska. – Lviv : LNU imeni Ivana Franka, 2014. – 464 s. 2. Romaniuk A. *Uriady menshosti krainakh Zakhidnoi Yevropy* / Anatolii Romaniuk // *Visnyk Lvivskoho universytetu. – Seriiia : filosofski nauky*. – 2002. – No. 4. – 352 s. 3. Romaniuk A. *Fenomen uriadiv menshosti u krainakh Zakhidnoi Yevropy* / Anatolii Romaniuk // *Ukrainska natsionalna ideia : realii ta perspektyvy rozvytku*. – 2006. – No. 17. – S. 24–28. 4. *Filosofskiy entsiklopedicheskiy slovar*. – M. : Sovetskaya entsiklopediya, 1983. – S. 507. 5. Daalder H. *Cabinets and Party Systems in Ten Smaller European Democracies* / Hans Daalder // *Acta Politica*. – 1971. – Vol. 6. – No. 3. – P. 282–303. 6. Friesenhahn E. *Staatskirchenrechtliche Abhandlungen* : Hrsg. v. Ernst Friesenhahn / Ernst Friesenhahn. – Duncker & Humblot, 1971. 7. Herman V. *Minority Governments in Western Democracies* / Valentine Herman, John Pope // *British Journal of Political Science*. – 1973. – Vol. 3. – No. 2. – P. 191–212. 8. Laver M. *Making and breaking governments : Cabinets and legislatures in parliamentary democracies* / Michael Laver, Kenneth Shepsle. – New York : Cambridge University Press, 1996. – 301 p. 9. Lijphart A. *Consociation : The Model and Its Applications in Divided Societies* / Arend Lijphart // *Rea D. Political Co-operation in Divided Societies : A Series of Papers Relevant to the Conflict in Northern Ireland* / Desmond Rea. – Dublin : Gill and Macmillan, 1982. – P. 166–186. 10. Lijphart A. *Democracies : Patterns of Majoritarian and Consensus Government in Twenty-One Countries* / Arend Lijphart. – New Haven : Yale University Press, 1984. – 229 p. 11. Lijphart A. *Democracy in Plural Societies : A Comparative Exploration* / Arend Lijphart. – New Haven : Yale University Press, 1977. – 248 p. 12. Lijphart A. *Non-Majoritarian Democracy : A Comparison of Federal and Consociational Theories and Practices* / Arend Lijphart // *Publius*. – 1985. – Vol. 15. – No. 2. – P. 3–15. 13. Luebbert G. *Comparative Democracy : Policymaking and Governing Coalitions in Europe and Israel* / Gregory Luebbert. – Columbia University Press, 1986. – 341 p. 14. Maoz Z. *Normative and structural causes of the democratic peace, 1946–1986* / Zeev Maoz, Bruce Russett // *American Political Science Review*. – 1993. – Vol. 87. – No. 3. – P. 624–638. 15. Mattila M. *Does winning pay? Electoral success and government formation in 15 West European countries* / Mikko Mattila, Tapio Raunio // *European Journal of Political Research*. – 2004. – Vol. 43. – No. 2. – P. 263–285. 16. Powell B. *Contemporary Democracies : Participation, Stability, and Violence* / Bingham G. Powell. – Cambridge, 1982. – 279 p. 17. Sridharan E. *Why are multi-party minority governments viable in India? Theory and comparison* / E. Sridharan // *Commonwealth & Comparative Politics*. – 2012. – Vol. 50. – No. 3. – P. 314–343. 18. Strøm K. *Minority Governments in Parliamentary Democracies : The Rationality of Nonwinning Cabinet Solutions* / Kaare Strøm // *Comparative Political Studies*. – 1984. – Vol. 17. – No. 2. – P. 199–226. 19. Strøm K. *The problem of minority government* / Kaare Strøm // *Strøm K. Minority Government and Majority Rule* / Kaare Strøm. – Cambridge University Press, 1990. – P. 1–22. 20. Taylor M. *Party Systems and Government Stability* / Michael Taylor, Valentine Herman // *American Political Science Review*. – 1971. – Vol. 65. – No. 1. – P. 28–37. 21. von Beyme K. *Die parlamentarischen Regierungssysteme in Europa* / Klaus von Beyme. – Munich : Piper, 1970. – 1024 p.